

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱԽՈՐ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՆՇԱՆԻ ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ

ԳԼՈՒԽ Դ.

Յադագս ցանաթակութեան թեոգորոսի Աբելային եւ Տեսչութեան Եանանգին Սեբաստիոյ Գրիգորի եւ Սահակ եպիսկոպոսաց եւ Կարուղիկոսութեան Տեառն Անանիայի 'ի Սեբաստիոս 'ի վանս Ս. Նշանի:

Դառնաղէտ եւ բազմավիշտ ժամանակիս (ՇԿէ = 1118) վերերեւեցաւ այրն Կանճարեղ եւ Կորովորան Տէր Գրիգոր Արքեպս. եւ յաջորդեաց զկնի մահուանն Դաւթի յԱթոս Արքեպս. ութնան Սերաստիոյ 'ի վանս Ս. Նշանի, որոյ երկրորդ ամին նահատակեցաւ Սուրբ Թէոգորոս արեղան, երջանիկ վկայն՝ ի Կաթողիկոս ութնան Տեառն Գրիգորի՝ եղբոր Շնորհալուսին: Սա էր Սերաստացի որդի՝ Գոհարինեայ վկայի կրօնաւորեալ 'ի վանս Ս. Նշանի: Ամբաստանեալ ոժմանց զմեանէ տա Ալլիթոս ամիրայ Սերաստիոյ՝ կոչեաց զնա առաջի իւր եւ յորդորեաց թողուլ զքրիստոնէութիւն, ապա թէ ոչ գտնէ եւ տանջանք եւ քանտ կայ՝ ասէ, առաջի քոյ, Պատարխանի եւ Թէոգորոս. ճես

քրիստոնեայ եւ Արեղայ եւ պաշտեմ զԱճ Լայր եւ զՈրդի Նորա Միածին եւ զՍուրբ Հոգին եւ զայլ հաւատոս կամ զկրօնս ոչ կարեմ առնուլ յանձն, ծառուցեալ ընդ այս Ամիրայն հրամայեաց հարկանել զնա եւ զնիւ 'ի քանտ, եւ բազմօք տառապեցուցանել եւ ապա ետ հանել 'ի տուն աղօթից իւրեանց եւ դահիճքն սուսերամերկ ստիպէին զնա մտանել 'ի ներքեւ եւ իրեւ ոչ եմուտ՝ չարաչար տանջեցին զնա եւ զարձնալ արկին 'ի քանտ, Յորժամ լուաւ Արքեպս. Սերաստիոյ Տէր Գրիգոր, գրեալ առ վկայն քանտ միսթարութեան եւ քաջայեռս՝ յամբողջութեմ մեանել վանս Գո. ի: Զկնի ոյսորիկ մտանեաց զնա Ամիրայն 'ի ձեռն Թոտոսի դատաւորին՝ որ դարձեալ էր 'ի քրիստոնէութենէ եւ նա յեա բազում սպառնալոյ՝ անխախտ եղիւ զերանելին եւ տանիլ եւ սպանանել եւ դահիճքն ընկեցին զնա յերկր եւ հարին յերկար մաքացի եւ ըննծի եւ ապա որով յերկ մասունսն հատին զմարմինն Նորա եւ տնայէտ թաւալելով յարեան իւրում աւանդեաց զհոգին 'ի ձեռն Աստուծոյ (ՇԼԸ = 1149):

Երուսաղէմի Փոխանորդութիւնք ի Կ. Պոլիմ տասն եւ մէկ տարի (1765-1775):

Պատրիարք ընտրուած է 1775ին, եւ յետ տասն եւ ութամիայ պաշտօնավարութեան վախճանած է 1793, Սեպտեմբեր 26ին, եւ թաղուած Ս. Փրկչի գաւիթը:

35. — Պետոս Եւզովիպցի, + 1800. — Ձեռնաստու նշակերտ Դանձակեցի Կարապետ Պատրիարքի: Իրեւ վարդապետ յիշուած է 1786ին: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1788ին: Պատրիարք ընտրուած է 1793ին:

Ռուսաց կայսրէն երկգլխանի արժուի շքանշան մը ստացած է 1799ին:

Վանական գործերով Յուպէ գացած է 1600ին, եւ ծանր հիւանդութեան մը հետեւանքով վախճանած է անդ Յունիս 21ին, եւ թաղուած տեղւոյն հայկական գերեզմանատունը:

Յուպէի Տեսուչ Նիկոմիդացի Գրիգորիս Վարդապետ 1837ին Պետրոս Պատրիարքի ոսկորները փոխադրած է Ս. Նիկողայոս եկեղեցիին գաւիթը եւ ամփոփած յատուկ դամբանի մը մէջ:

Յայնժամ իշխան Բնի 'ի Սերառառացւոյ աստի յԱզգէ Հայոց' Սարգիս անուն բազում ինչ առեւելայ Ամիրային էա զմարմին սրբոյն և բերեալ թաղեց զատուեզ 'ի վանս Ս. Նշանի յենկղեցւոյ Ս. Կարապետին, յետ կոյս զասին 'ի հարաւակողմն առաջի սրճոյն 'ի ներքոյ կամարին և ետ գրել 'ի վերայ շիրմին թէ շառ է ասպան հանգստեան սրբոյն Գահարինեայ սրգւոյն Թէոդորոս նաւատակին 'ի թուին ՇՂԹ = 1150: Գրիգոր Արքեպոս.ն քաղաք շին Սերառառոյ նստաւ 'ի վանս Սուրբ Եանի մօտ իբրեւ 31 և հասեալ յաւաւրջ ծերութեան հանգեաւ 'ի Քրիստոս և թաղեցաւ 'ի վանս, 'ի գերեզմանատան հուղ շիրմի Պետրոսի Գետադարձին:

Այս նստաւ 'ի տեղի նորին Սահակ կամ Պատկ Արքեպոս.ն (ՈՒԷ = 1179), այր խահակն և պարսպան: Յաւաւրս սորա եղև ժողովն Հոռմկլայոս: 'ի ժամանակս Գրիգորիսի Կաթողիկոսի' Տղայ անուանեալոյ, որդւոյ վասյի' եղբոր Շնորհալուսին, վասն ժխարանութեան Հայոց ընդ Յունաց' զոր ընդ երկար առաջի արարեալ զուղղափառ դաւանութիւն կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց և զանաթոյս ասանդութիւնսն' զորոս սունիմք ի Սրբոց Հարցն յառաջնաց' սրով և վարիմքս և 'ի հաստատութիւն այնմ անստեղի ճշմարտութեան, երկու Կաթողիկոսունք և 31 Արքեպիսկոպոսքն ստորակիցեալ զիւրպոսն իւր անուանս ձեռնադրեալ և զանաթոյս և զանաթոյս իւրով և կնքեալ յղեցին առ Կայսրն Կիւ Մանուէլ 'ի Կ. Պոլիս 'ի ձեռն Քրիստոսոյն, բայց ժամանեալ նոցա 'ի Կեստրիա, ոչ ևս կարացին յառաջ գնալ, զի արգելան 'ի խռովութեանց ճանապարհին և դարձան յետ առ Կաթողիկոսն, իսկ նորա վընտցեալ և տիրեալ յոյժ ընդ ոչ յալողիկէ դօժոյն, վասն որոյ անհեղին լանիւք հոգայր ճանապարհ գտանելոյ ապահովութեան զթուղթն և մինչդեռ նա յայսպիսի վարանս էր եկաւ բոթալից լուր մահու Կիւ Մանուէլի Կոյսերն, ընդ որ կարի իմն թաքնեալ Հայրապետն իւր Արքեպոս.քն մեր դարձան իւրաքանչիւր ոք 'ի վիճակ իւրեանց: Դարձ արարեալ և Պատկ կամ Սահակ Արքեպոս.ին Սերաստիոյ 'ի տեղի իւր 'ի մենաստանս Ս. Նշանի

և ժամանեալ 'ի Կէտ վերին կոճանն վաղճանեցաւ բարի մահաւամբ և թողեցաւ աստէն (ՈՒԷ = 1186 = վարամաժ ՈՒԷ = 1187 = վարդան յիշակ.):

Եւ վաղճանի Պատկ Արքեպոս.ին' կալաւ զԱթա Արքեպոս.ութեան Սերաստիոյ Տէր Անանիա արհի եպոս.ն, այր երեւելի և վեհանձն, սիրելի և հաճոյ յաչս մեծամեծաց և փոքունց: Եւստորս սորա երեւելի եղև մեծ իշխանն Հայոց Լեոն' որ արքայ անուամբ պատուեալ լինէր և տեսեալ թէ յալողեաց նմա Տէր, և որ ըստ օրէ իշխանութիւն իւր զօրանայ և հաշակի քնուեն ընդ ամենայն ազգոս, կամեցաւ օծանել թագաւոր, վասն որոյ հաւանութեամբ Գրիգորի Կաթողիկոսի և զիսաւոր եպոս.ացն Ներսէսի Համբարնացւոյն, Յովնէփայ Անաթոքայեպոս.ին, Յովն աննաւ Սոյս Եպոս.ին և Անանիայ Անթարատիոյ Եպոս.ին և այլոցն, և փառաւորք իշխանացն մերոց' հրաւէր արձակեաց յամենայն կողմանս յորս կային Հայք: Այս ժողովեցան եպիսկոպոսունքն և վարդապետք և կրօնաւորք, վանահարք, իշխանք և զօրավարք, զօրք, ևս և 'ի Յունաց և 'ի Հատինաց և զարդարեցին զքովանդակ քաղաք Տարսուս և արարին հանդէս մեծ յենկղեցւոյ Սրբոյն Սոփիայ, ուր մեծալուք փառք էօժ Գրիգոր Կաթողիկոսն զԼեոն թագաւոր 'ի վերայ արձանայն Հայոց' յամի Տեսան 1198 Յունաւարի վեց (ՈՒԷ) և եղև ուրախութիւն մեծ ցրտեալ և տարաբեալ ազգի և ապա ժողովեալ եպիսկոպոսունքն և այլք և ողջունեալ զնորապետի թագաւորն դարձան ուրախութեամբ 'ի տեղիս իւրեանց: Եւ յետ ամառ իբրեւ չորից (ՈՒԷ = 1202) հիւանդացեալ Գրիգոր Կաթողիկոսի վաղճանեցաւ 'ի Սիս քաղաքի, յայնժամ ժողովեալ Լեոնի զեպիսկոպոսունս ազգիս մերոյ խորհուրդ արոր վասն ընտրութեան նոր Կաթողիկոսի, Կէսքն ասէին ընտրել զԱնանիա Եպոս. Սերաստիոյ, որ համարելու լինել յազգականութենէ Պետրոսի Կետադարձին, և էր հաճոյ յաչս բազմաց, և Կէսքն զՅովնանիւս Արքեպոս. Սոյս: 'ի ծագել մեծի տարածայնութեան, հրաման ևս Լեոն արքայ ձեռնադրել ըզր Յովնանիւս, ոչ և էր ընտանի թագաւոր

րին և սիրելի պալատականացն, այր ար-
քայակերպ և փառացի անձամբ. և հա-
գապիսի այնմ ժողովելոցն կոտորեցին
ըստ բանի արքային և գնացեալ նստաւ
Յովնաննէս յԱթոռ Կաթողիկոսութեան 'ի
Հոռնկլայ, որ և ժականուամբ Մեծարա-
բոյ կոչեցաւ: Ջայն իբրև տեսին կուսա-
կիցք Անանիայի, սկսան քրթմնջել ժա-
ղադրդեանն թէ ո՛չ հուանդութեամբ եպիս-
կոպոսացն եղև ընտրութիւնն Յովնաննու-
այլ ըստ հաճոյս Թագաւորին և սովին
այսոս վատանութիւն առեալ Անանիա և
միտրանեալ ընդ իւր զեպիսկոպոսաւնս և
զվանականս փոքունն Հայոց մանաւանդ
զբնակիչս Սեբաստիոյ և Կեսարիոյ, խոր-
հեցաւ 'ի գլուխ տանել զվամս իւր, վասն
որոյ և երեւելի պարգևօք հանեցուցեալ
զՌուզնատին մեծ և Ամիրայն իկոնիոյ՝
այն է Ղոնիայու, որ տիրէր բովանդակ
այնոցիկ կողմանց նստաւ իբր առանձին
Կաթողիկոս աստ 'ի Սեբաստիա 'ի վանս
Ս. Նշանի (ՈՒՐ = 1203) և յաջողեցաւ իշ-
խանութիւն նորա, որովհետեւ 'ի մեծ հա-
մարէ էր: և Սեբաստիա իբր Թագաւորա-
կան քաղաք Արծրունեաց և Աթոռ Պետ-
րոսի Փետաքարձի՝ ուր և թողեալ կայ
մարմին նորա: Իսկ Լեւոն որքայ իրողեկ
լեռն այսմ, ո՛չ իշխանաց առնել ինչ, զի
ազնութէր 'ի Ռուզնատինայ և եղև զի
ծաղեցաւ գծաւթիւն ինչ 'ի մէջ Լեւոն
արքայի և Յովնաննու Կաթողիկոսի՝ յետ
կալոյ յԱթոռ Հայրապետութեան ժամա-
նակս ինչ, վասն որոյ համարձակութիւն
առեալ բնակիչք քաջուն Հայոց՝ հաստա-
տեցին զիշխանութիւն Կաթողիկոսի իւրս
եռոց Անանիայի, և այնուհետեւ շրջէր
Անանիա Կաթողիկոս տիրաբար, յայցե-
լութիւն իւրում թեմի և տանէր այլևայլ
կարգաւորութիւնս, ունելով ընդ իւր և
ոչ ոսկաւ եպիսկոպոսաւնս Դէպ եղև
գնալ նմ 'ի Մեծն Կեսարիա և ժողովուրդք

ընկալան զնա մեծաւ պատուով իբրև զե-
պիսկոպոսապետ Ազգիո, և մինչդեռ նա
անդ էր ամսօրեայ ժամանկօք նստաա-
կեցաւ Սբ. վկայն Թէոդորոս՝ որ մինչ 'ի
բանաթի էր և 'ի Ժանջանս առաքեաց առ
նա Հայրապետն Անանիա զքահանայ ոմն
Դէոդոք անուն՝ հանդերձ կերակրօք՝ քա-
ջալերել զնա: Տեսեալ Թէոդորոսի զքա-
հանայն ուրախացաւ միտթարեալ 'ի բա-
նից նորին, և առաւել ևս վատանցեալ
'ի Տէր զուարթագին փափագէր հասանիլ
'ի ժամ մարտիրոսութեան: Մինչ էր 'ի
բանաթի երեւեցաւ նմա Քրիստոս, ունելով
ձեռին թագ արքունական և օրհնեաց և
զօրացոյց զնա և յետ կալոյ նորա 'ի
բանաթի զաւուրս 16 և կրելոյ զազգի ազգի
գումն կոտանեալ և զվիշտս, հանին արտա-
քայ զաղաքին և հարին ամենայն կողմանց
սուտեքօք, բրօք և քարամբ և նա ուրա-
խութեամբ աւանդեաց զհոգին և ի ցոլա-
նալ պայծառ լուսոյ 'ի վերայ մարմնոյ
որբոյն՝ յարհուիրս անկեալ տանկացն
խոյս ետանս անաթի և Շահ Ռուզնատին
իմացեալ զեղեւանս հրամայեաց Մեծի Հայ-
րապետին Անանիայ փութով բառնալ և
թողել զնա. և զնոցեալ բարձին զսքն.
և ամփոփեցին պատուով յարժանաւոր
տեղում յամի Տեսուն 1204 Մայիսի 18 և
Հայոց ՈՒՐ:

Դարձ արարեալ 'ի Կեսարիոյ Անուհիա
Կաթողիկոսի՝ եկն 'ի Սեբաստիա մայրա-
քաղաքս և նստաւ 'ի տեղի իւրում ('ի
Սեբաստիա) 'ի վանս Ս. Նշանի այլ ևս
ամս երբ և հասեալ նորա հրաւէր վերին
կողմանն՝ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եղաւ
մեծաւ պատուով և փառօք 'ի չիրմի. 'ի
հարաւակողմն մենաստանիս, արտաքոյ
պարագի կեկեղեցոյն, հուպ 'ի յորմն ա-
ռաջի փակեալ դրանն որ պատուի յեր-
թեկեաց զամբարան նորին մինչև ցայսօր
ժամանակի:

(Շարունակելի՝ 4)

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԲԻՐԻՇԵԱՆ